

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ιστορικά διδάγματα: Η συμμετοχή του Γαλλικού ΚΚ στην κυβέρνηση Μιτεράν**Τα μεταπολεμικά χρόνια**

Το Γαλλικό ΚΚ (ΓΚΚ) αντιμετώπισε την εκδίωξή του από την κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας ως αποτέλεσμα των ωμών παρεμβάσεων του αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Γι' αυτό εξάλλου απέρριψε το σχέδιο Μάρσαλ, χαρακτηρίζοντάς το σχέδιο προσαρτήσης στην αμερικανική επιρροή¹ και στο 12ο Συνέδριο (1950) μίλησε για υποδούλωση της Γαλλίας στις ΗΠΑ.² Στους αμερικανικούς σχεδιασμούς απέδωσε ακόμα και τις επιδιώξεις του γαλλικού ιμπεριαλισμού στο Βιετνάμ!³ Ουσιαστικά, με αυτό τον αντιεπιστημονικό τρόπο αθώωνε τη γαλλική αστική τάξη για την εκμετάλλευση της εργατικής τάξης και των αποικιοκρατούμενων λαών, αποδίδοντάς τες σε προδοτικούς πολιτικούς κύκλους που υπερασπιζονταν τα αμερικανικά μονοπώλια και μετά την επιστροφή του Ντε Γκολ ('58) στη διακυβέρνησή του. Η τοποθέτηση αυτή μοιραία τροφοδοτούσε και το ρεφορμισμό, διότι οδηγούσε στην ψευδαίσθηση πως για την ταξική χειραφέτηση αρκούσε μια εναλλακτική αστική διαχείριση. Ταυτόχρονα, συντελούσε εξ αντικειμένου στην αυταπάτη ότι υπήρχε μια μερίδα της αστικής τάξης φιλολαϊκή και μια άλλη ξενόδοουλη.

Υπό αυτό το πρίσμα, που είχε υιοθετηθεί από τα προπολεμικά χρόνια, αλλά ενισχύθηκε ύστερα και από την αποδοχή της ουσίας των αποφάσεων του 20ού Συνεδρίου του ΚΚΣΕ ('56), το ΓΚΚ προσανατολίστηκε στη διαμόρφωση συμμαχίας με τους σοσιαλδημοκράτες, με στόχο την κατάκτηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Κι αυτό παρόλο που στα ψυχροπολεμικά χρόνια οι σοσιαλδημοκράτες πρωτοστάτησαν στις κύριες επιλογές της αστικής τάξης, από τη σταθεροποίηση της αστικής δημοκρατίας και την οικονομική ανασυγκρότηση ως τις προσπάθειες για τη διαμόρφωση Κοινής Ευρωπαϊκής Αγοράς (ΚΑ) και τον αντικομμουνισμό.⁴ Ενδεικτικά, οι σοσιαλδημοκράτες μπροστά στο δημοψήφισμα του '58 για την Προεδρική Δημοκρατία έθεσαν το δίλημμα Ντε Γκολ ή κομμουνισμός για να στηρίξουν τον Ντε Γκολ.⁵ Παρ' όλα αυτά το ΓΚΚ συνέχισε να εντάσσει τη συνεργασία με τους σοσιαλδημοκράτες στη στρατηγική του:

«Η πραγματοποίηση της αγωνιστικής ενότητας της εργατικής τάξης πρέπει να είναι αντικείμενο διαρκούς φροντίδας από μέρους του κόμματός μας. Πρέπει να καταβάλουμε όλες μας τις δυνάμεις για να πολλαπλασιάσουμε τις εκδηλώσεις κοινής δράσης κομμουνιστών και σοσιαλιστών».⁶

Στην ίδια κατεύθυνση προώθησε συμφωνία αμοιβαίας στήριξης με τους σοσιαλδημοκράτες στο δεύτερο γύρο των βουλευτικών εκλογών ('62) και την κοινή προεδρική υποψηφιότητα Μιτεράν, δίχως όρους και προϋποθέσεις ('65). Ο Μιτεράν, που προερχόταν από τη δήθεν «αριστερή» σοσιαλδημοκρατία και είχε στηρίξει το γαλλικό ιμπεριαλισμό στην Αλγερία από τον υπουργικό του θώκο, προχώρησε σε προσωπική εκστρατεία με αναφορές υπέρ του ΝΑΤΟ και της ΕΟΚ⁷, συγκέντρωσε άνω του 45% στο δεύτερο γύρο και καθιερώθηκε ως εναλλακτική πρόταση της αστικής πολιτικής διαχείρισης.⁸

Ο Μάης του '68 και η αποτύπωση της καινούριας στρατηγικής

Η Γαλλία το '68 βρισκόταν μπροστά στην οικονομική επιβράδυνση και στην προλεταριοποίηση των μικρομεσαίων στρωμάτων. Οι φοιτητές, που πλειοψηφικά προέρχονταν από αυτά τα στρώματα⁹, θεωρούσαν ότι η μεταπολεμική καπιταλιστική ανάπτυξη δεν μπορούσε πλέον να εξασφαλίσει την αναπαραγωγή τους. Ωστόσο, παρά μια ορισμένη ριζοσπαστικότητα που είχαν οι κινητοποιήσεις τους, δεν στρέφονταν ενάντια στον καπιταλισμό. Αυτό αποδεικνύεται τόσο από τις προσεγγίσεις των πρωταγωνιστών του φοιτητικού Μάη όσο και από τα συνθήματά του, που εμπνέονταν από τα μικροαστικά στρώματα και ενσωματώνονταν εύκολα στην αστική πολιτική διαχείριση. Ενδεικτικά, η σύμπλευση αναρχικών φοιτητών - σοσιαλδημοκρατών συνδικαλιστών πραγματοποιήθηκε στη βάση του συνθήματος της αυτοδιαχείρισης εργοστασίων και πανεπιστημίων.¹⁰ Στη συνέχεια, η εκπροσώπηση εργατών στα

Ο ΓΓ του Γαλλικού ΚΚ Ζορζ Μαρσέ**Διαδήλωση στο Παρίσι (6/12/1975). Από δεξιά: Ζορζ Μαρσέ, ΓΓ του Γαλλικού ΚΚ, Φρανσουά Μιτεράν και Ρόμπερτ Φαμπρ**

διοικητικά συμβούλια επιχειρήσεων και των φοιτητών στη διοίκηση των πανεπιστημίων αποτέλεσε πανευρωπαϊκά κυρίαρχη έκφραση της συνδικαλιστικής ενσωμάτωσης και του μοντέλου της κοινωνικής συναίνεσης και της συνεργασίας των τάξεων.¹¹

Ωστόσο, η κατάσταση σοβάρεψε όταν η εργατική τάξη με απεργίες και καταλήψεις εργοστασίων πέρασε στο προσκήνιο των κινητοποιήσεων.¹² Τότε, η αστική τάξη, που άρχισε να φοβάται για την εξουσία της, εξέτασε το ενδεχόμενο στρατιωτικής καταστολής των κινητοποιήσεων,¹³ μετέφερε άρματα μάχης στο Παρίσι και κινητοποίησε το «παρακράτος» των Επιτροπών Υπεράσπισης της Δημοκρατίας (CDR) και τις μυστικές υπηρεσίες για να σπείρουν τον τρόμο και το θάνατο.¹⁴ Παράλληλα με το μαστίγιο, χρησιμοποίησε και τη μέθοδο του καρότου, διαπραγματευόμενη οικονομικές παραχωρήσεις με τα συνδικάτα. (Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι η αστική τάξη αντιλαμβανόταν ως κίνδυνο την οργάνωση και τον αγώνα της εργατικής τάξης και όχι την προοπτική του τερματισμού της γκολικής διακυβέρνησης, ο οποίος - όπως θα δούμε στη συνέχεια - περιέκοψε αντί να διευρύνει τις εργατικές κατακτήσεις).

1981 - Προεκλογική συγκέντρωση του Γαλλικού ΚΚ

Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου ταξικής διαμάχης, το ΓΚΚ υπέταξε τη δράση του στις εκλογές που προκήρυξε ο Ντε Γκολ και περιόρισε τα συνδικάτα στη διεκδίκηση οικονομικών κατακτήσεων. Η τοποθέτησή του ήταν συνέπεια της ρεφορμιστικής του στρατηγικής, αφού περιγράφοντας τον κρατικομονοπωλιακό καπιταλισμό ως αντικατάσταση της ελεύθερης αγοράς από την κρατική παρέμβαση στην οικονομία, θεωρούσε πως η κατάκτηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας θα διασφάλιζε την επέκταση της δημοκρατίας στην οικονομία και επόμενα το σοσιαλισμό.¹⁵

«Το 1968 το γαλλικό σύμφωνο του Σαμπινί (όροι συνεργασίας με τους σοσιαλδημοκράτες) θεμελιωνόταν πάνω στη θεωρία του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού, παρουσιάζοντας τρεις αρχές για δράση στον κόσμο: Την ενότητα της Αριστεράς γύρω από ένα πρόγραμμα για μια αναπτυγμένη δημοκρατία, την εθνικοποίηση των μονοπωλίων και τον καθοδηγητικό ρόλο της εργατικής τάξης. Σε αυτή την μπροσούρα, το ΚΚ Γαλλίας αναφέρεται ως επαναστατικό κόμμα, αλλά η λέξη είναι πια απλά ένας τίτλος κεφαλαίου ή ένας όρος συνεκτικός με τη θεωρία του κρατικού καπιταλισμού, που κανονικά χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα καθημερινά καθήκοντα του κόμματος».¹⁶

Η επίσπευση της σύγκλισης με τη σοσιαλδημοκρατία

Τα γεγονότα του Μάη οδήγησαν πρόσκαιρα σε ξεχωριστές υποψηφιότητες κομμουνιστών και σοσιαλδημοκρατών στις προεδρικές εκλογές. Όμως η πενιχρή συγκομιδή του σοσιαλδημοκράτη υποψηφίου (περίπου 5%) διαμόρφωσε την πεποίθηση ότι μόνο μια συνεργασία των δύο κομμάτων θα μπορούσε να νικήσει τον Ντε Γκολ. Επίσης, τα πρώτα σημάδια της επερχόμενης κρίσης κλόνισαν τις γκολικές κυβερνήσεις και οδήγησαν στη βεβαιότητα επικείμενης αλλαγής της αστικής διαχείρισης. Έτσι, το ΓΚΚ προώθησε τη διακήρυξη αρχών για μια μελλοντική κυβερνητική συνεργασία με τους σοσιαλδημοκράτες που αποτέλεσε τον πρόδρομο του Κοινού Προγράμματος ('72).¹⁷

Η προσπάθεια σύγκλισης ολοκλήρωσε τη ρεφορμιστική του στρατηγική. Ως κύριο οικονομικό μέτρο της προτεινόμενης νέας πολιτικής διαχείρισης το ΓΚΚ προσδιόρισε τις εθνικοποιήσεις των βασικών μονοπωλίων, που όμως θα συνυπήρχαν με τη δραστηριότητα του κεφαλαίου.¹⁸ Μάλιστα, θεωρούσε ότι η έκταση των εθνικοποιήσεων θα έκρινε την ταχύτητα μετάβασης στο σοσιαλισμό.¹⁹ Επίσης όσο εκτιμούσε ότι πλησιάζει η προοπτική συγκυβέρνησης, τόσο αποδεχόταν τη δημοκρατία δίχως ταξικό πρόσημο, ως πολιτικό εποικοδόμημα μιας ενδιάμεσης του σοσιαλισμού και του καπιταλισμού εξουσίας.²⁰ Ο

«σοσιαλισμός με γαλλικά χρώματα», που θα πραγμάτωνε τους στόχους του σεβόμενος τις εθνικές ιδιαιτερότητες²¹ και αντικαθιστώντας το σοβιετικό μοντέλο (το οποίο έτσι και αλλιώς προσμοίαζε πλέον στη στρατηγική του ΓΚΚ, έχοντας διευρύνει τις εμπορευματοχρηματικές σχέσεις παραγωγής και στον κοινωνικοποιημένο τομέα της οικονομίας και έχοντας μεταφέρει το εκλογικό δικαίωμα σε εδαφικό - περιφερειακό επίπεδο),²² ταυτίστηκε με τον κοινοβουλευτικό δρόμο²³ και προϋπέθετε τη συμμετοχή του Σοσιαλιστικού Κόμματος (ΣΚ) στη σοσιαλιστική οικοδόμηση:

«Ας μου επιτραπεί να υπενθυμίσω, πριν απ' όλα, πως η ενωτική πολιτική είναι μια πολιτική αρχής για το κόμμα μας, γιατί η ένωση των εργαζομένων, η ένωση του γαλλικού λαού είναι ένας όρος επιτυχίας στον αγώνα για το δημοκρατικό και σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της γαλλικής κοινωνίας».²⁴

Στο μεταξύ ο Μιτεράν, εκμεταλλευόμενος την κρίση της σοσιαλδημοκρατίας, πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Σοσιαλιστικού Κόμματος ('69),²⁵ με δεδηλωμένη πρόθεση τη μείωση της επιρροής του ΓΚΚ. Για τις πολιτικές προθέσεις του Μιτεράν έλαβε γνώση ο Γενικός Γραμματέας του ΓΚΚ, Μαρσέ, και υπέβαλε μυστική έκθεση στην ΚΕ, η οποία όμως δημοσιεύτηκε 3 χρόνια αργότερα.²⁶ Αντίθετα από το αναμενόμενο, η συνεργασία ΓΚΚ - ΣΚ δεν ανακόπηκε, όπως και οι προσδοκίες για το Κοινό Πρόγραμμα, που εκφράστηκαν στο βιβλίο του Μαρσέ «Η δημοκρατική πρόκληση».²⁷

Πρώτος σταθμός εξέτασης των αποτελεσμάτων της συνεργασίας ήταν οι βουλευτικές εκλογές ('71), οπότε το νεοπαγές ΣΚ ανήλθε στο 19% (21% το ΓΚΚ) και ο Μιτεράν δήλωσε πως αποκαταστάθηκαν οι ισορροπίες στη «γαλλική αριστερά». Τον επόμενο χρόνο, εκμεταλλευόμενος τη στήριξη και άλλων πολιτικών δυνάμεων [την υποψηφιότητά του στήριξαν το Ενοποιημένο Σοσιαλιστικό Κόμμα (PSU) και το Ριζοσπαστικό Κόμμα (PR)] και τον προσωποπαγή ρόλο που επιφύλασσε το Γαλλικό Σύνταγμα στον πρόεδρο, προώθησε πρόγραμμα 5 σημείων, κάνοντας ελάχιστες αναφορές στο Κοινό Πρόγραμμα.²⁸ Παράλληλα, ο Μαρσέ δήλωσε ότι σε περίπτωση νίκης του Μιτεράν, το ΓΚΚ θα καταλάμβανε μόλις το 1/3 των υπουργείων, δίχως τη θέση του πρωθυπουργού και κανένα από τα κρίσιμα υπουργεία (όσα σχετιζόνταν με τις δυνάμεις καταστολής και τη γαλλική εξωτερική πολιτική), πυροδοτώντας αντιδράσεις στο εσωτερικό του.²⁹

Υπό την επίδραση των κακών εκλογικών αποτελεσμάτων και της στάσης του Μιτεράν, η εισήγηση προς το 21ο Συνέδριο ('74) ανέφερε ότι οι σοσιαλδημοκράτες κέρδισαν από την πολιτική συνεργασία και προσπαθούσαν να καταστρέψουν το Κοινό Πρόγραμμα. Ομως, δεν πρότεινε τη διάλυση της συμμαχίας. Αντίθετα, το κάλεσμα συμμαχίας διευρύνθηκε προς τους καθολικούς εργάτες και όσους επιθυμούσαν ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική.³⁰ Η ανάγκη συνεργασίας με το ΣΚ επαναλήφθηκε στο 22ο Συνέδριο ('76), παρά την επισήμανση ότι η αστική τάξη προσπαθούσε να καθορίσει την πολιτική του.³¹

Πρόσκαιρη διάλυση της συμμαχίας

Οι δημοτικές εκλογές ('77) απέδειξαν τη δυνατότητα επικράτησης της συνεργασίας ΓΚΚ - ΣΚ υπό την ηγεμονία του δεύτερου.³² Τότε, το ΓΚΚ, με αφορμή διαφωνίες στην επικαιροποίηση του Κοινού Προγράμματος, διέλυσε τη συμμαχία, κατηγόρησε το ΣΚ για πρόθεση συνεργασίας με τους γκολικούς και ενίσχυσε τη συνδικαλιστική πάλη στα εργοστάσια. Μ' αυτό τον τρόπο, ανέκοψε τις πτωτικές τάσεις στις βουλευτικές εκλογές ('78), αλλά υποσκελίστηκε απ' το ΣΚ για πρώτη φορά μετά το '36.³³ Μετά τις εκλογές, το ΣΚ κατηγόρησε το ΓΚΚ πως έστρεφε τα βέλη της κριτικής του περισσότερο απέναντί του και όχι έναντι των γκολικών, παρόλο που οι ψηφοφόροι του ΓΚΚ εφάρμοζαν πιστότερα τη συμφωνία αμοιβαίας στήριξης στο δεύτερο γύρο (90% έναντι 33%).³⁴

Το 23ο Συνέδριο ('79) του ΓΚΚ όξυνε την κριτική στο ΣΚ, διοργανώνοντας καμπάνιες ενάντια σε ΕΟΚ - NATO και ορίζοντας υποψήφιο τον Μαρσέ για τις προεδρικές εκλογές του '81.³⁵ Στη συνέχεια, η προσπάθειά του να ανακόψει το ρεύμα φυγής των μεσαίων στρωμάτων και τμημάτων της εργατικής τάξης προς το ΣΚ προκάλεσε αντιφάσεις στον πολιτικό του λόγο, αφού προσπαθούσε να συνδυάσει το «πλάτεμα» της επιρροής του στα μεσαία στρώματα με την οριοθέτηση έναντι του ΣΚ. Η στάση του δεν έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα στις προεδρικές εκλογές του '81 (25,9% ΣΚ έναντι 15,4% ΓΚΚ).³⁶

Στο δεύτερο γύρο το ΓΚΚ κάλεσε σε υπερψήφιση του Μιτεράν, αλλά χιλιάδες ψηφοφόροι του, απογοητευμένοι από τη συνεργασία με το ΣΚ, δεν το έπραξαν.³⁷ Στις βουλευτικές εκλογές, που ακολούθησαν, το ΓΚΚ δε βελτίωσε τα ποσοστά του, αλλά κλήθηκε να συμμετάσχει στην αυτοδύναμη κυβέρνηση των σοσιαλδημοκρατών με τέσσερις υπουργούς και με την υποχρέωση να αλλάξει τη θέση του για την ΕΟΚ, το NATO και τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν (την είχε στηρίξει).³⁸

Η κυβέρνηση συνεργασίας

Τα άσχημα εκλογικά αποτελέσματα του '81 και η ρεφορμιστική του στρατηγική, που στηριζόταν αποκλειστικά στην απομάκρυνση της «γαλλικής Δεξιάς» από την πολιτική διακυβέρνηση, το ώθησαν στη συμμετοχή του στην κυβέρνηση σε συνθήκες εκλογικής ήττας.³⁹ Η συγκεκριμένη κατάσταση αποτυπώθηκε και στις αποφάσεις του 24ου Συνεδρίου ('82), οπότε εκτίμησε πως τα μέτρα της κυβέρνησης βρίσκονταν σε θετική κατεύθυνση, παρότι δεν αντιμετώπισαν τα οξυμένα προβλήματα (έλλειψη δημοκρατίας, ανεργία, πληθωρισμός κλπ.). Επίσης, για πρώτη φορά σε συνέδριό του κλήθηκαν και 4 σοσιαλδημοκρατικά κόμματα.⁴⁰ Το συνέδριο δεν θεράπευσε τις ανοιχτές πληγές του ΓΚΚ, διαιωνίζοντας την κρίση του, με αποτέλεσμα την αποχώρηση αρκετών διανοουμένων και τη μείωση της απήχησης της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών που βρισκόταν υπό την επιρροή του.⁴¹

Στη συνέχεια η κρίση στο ΓΚΚ οξύνθηκε, αφού το ΣΚ έλαβε σκληρά αντεργατικά μέτρα με τη συναίνεσή του (μείωση αποζημιώσεων απολυμένων, νομική πρόβλεψη για μαζικές απολύσεις στη βιομηχανία, καθήλωση μισθών, περικοπές κοινωνικής πρόνοιας κλπ.).⁴² Αυτά τα μέτρα δεν συμπεριλαμβάνονταν στις προγραμματικές διακηρύξεις του και διέρρηξαν τους παραδοσιακούς του δεσμούς με την εργατική τάξη, οδηγώντας στη μείωση των ποσοστών του στις ευρωεκλογές ('84 - 11%) και στην ανάδυση του Εθνικού Μετώπου (Front National) του Ζαν-Μαρί Λεπέν.⁴³

Υστερα απ' αυτές τις εξελίξεις, αποχώρησε από την κυβέρνηση, δηλώνοντας στο 25ο Συνέδριο ('85) πως προτιμούσε να ακολουθήσει μια πολιτική που του στερούσε ψήφους, παρά να χάσει τα επαναστατικά του χαρακτηριστικά.⁴⁴ Ωστόσο, η αποχώρηση δε συμβάδισε με απόρριψη της ρεφορμιστικής του στρατηγικής.⁴⁵ Εξάλλου, η θέλησή του να παρουσιαστεί και πάλι ως το επαναστατικό εργατικό κόμμα⁴⁶ είχε πληγωθεί βαθύτατα από τη διαχειριστική του πολιτική.

Παραπομπές

1. TILLON Charles, «*The Marshall Plan: Abandonment of French Independence and National Defence (1948)*» στο VANICELLI Maurizio - LANGE Peter, «*The Communist Parties of Italy, France and Spain: Postwar Change and Continuity*», George Allen and Unwin Editions, London 1981, p.311.
2. TOPEZ Μορίς, «*Ο αγώνας για την εθνική ανεξαρτησία της Γαλλίας και για την ειρήνη*» (αποσπάσματα από την εισήγηση του Τορέζ στο 12ο Συνέδριο του Κόμματος), περιοδικό «Νέος Κόσμος», τ.4/1950, σ. 187.
3. 12th CONGRESS OF THE PCF, «*The PCF's National Welfare Program (April 1950)*» στο VANICELLI Maurizio - LANGE Peter, «*The Communist Parties of Italy, France and Spain: Postwar Change and Continuity*», George Allen and Unwin Editions, London 1981, p. 312.
4. CRIDDLE Byron, «*Socialists and European Integration (A Study of the French Socialist Party)*», Routledge & Kegan Paul Editions, London 1964, p. 91.
5. TOPEZ Μορίς, «*Ενότητα και δράση όλων των δημοκρατών για το "Όχι" στο δημοψήφισμα*», περιοδικό «Νέος Κόσμος», τ. 9/1958, σ. 70-1.
6. ΝΤΙΚΛΟ Ζακ, «*Για την πραγματοποίηση της ενότητας της εργατικής τάξης*», περιοδικό «Νέος Κόσμος», τ. 4-5/1956, σ. 85.
7. BELL David S., «*Challenge and Responses in the French Party System. The Unified Left?*», Paper for 51st Political Studies Association Conference (April 10-12 2001), Manchester στο www.psa.ac.uk/cps

/2001/Bell20%David.pdf, pp. 11-12.

8. BELL D. S. - SHAW Eric, «*The Left in France*», Spokesman Editions, Nottingham 1983, pp. 134-6.

9. Είναι ενδεικτικό ότι το 1962 το 80% των φοιτητών προέρχονταν από αστικές οικογένειες ή γενικά από τις λεγόμενες προνομιούχες τάξεις. Βλ. ΑΛΕΞΙΟΥ Θανάσης, «*Κοινωνική διαμαρτυρία και πολιτιστική αλλαγή: Ο Μάης του '68 ως φορέας μεσοαστικών αντιλήψεων για την κοινωνία και την εργασία*», περιοδικό «*Ουτοπία*», τ. 79, Μάρτης - Απρίλης 2008, σ. 103.

10. GILDEA Robert, «*The Past in French History*», Yale University Press, New Haven & London 1994, pp. 292-3.

11. KRASUCKI Henri, «*Τα συνδικάτα και η πάλη των τάξεων*», εκδόσεις «*Μνήμη*», Αθήνα 1981, σ. 29-38.

12. ΠΑΡΡΗΣ Φάνης, «*Ο Μάης του 1968 στη Γαλλία. Το πολιτικό - οικονομικό υπόβαθρό του*», περιοδικό «*Κομμουνιστική Επιθεώρηση*», τ. 3/2008, σ. 98-9.

13. ΓΚΡΙΜΟ Μορίς, «*Συνέντευξη*», «*Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*», 21 Ιούνη 1998.

14. ΠΑΡΡΗΣ Φάνης, ό.π., σ. 96-8.

15. MANDEL Ernest, «*Κριτική του ευρωκομμουνισμού*», εκδόσεις «*Νέα Σύνορα - Α. Λιβάνης*», Αθήνα 1980, σ. 239.

16. BELL David, «*Eurocommunism and the Spanish Communist Party*», European Papers - vol. 4, (p. 34).

17. BELL D. S. - SHAW Eric, «*The Left in France*», Spokesman Editions, Nottingham 1983, pp.136-7.

18. ΜΑΡΣΕ Ζορζ, «*Η πολιτική του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος*», εκδόσεις «*Σύγχρονη Εποχή*», Αθήνα 1975, σ. 22-3.

19. VEYRIER Marcel, «*Yugoslavia: The Tenth Congress of the Communist League (1974)*» στο VANICELLI Maurizio - LANGE Peter, «*The Communist Parties of Italy, France and Spain: Postwar Change and Continuity*», George Allen and Unwin Editions, London 1981, pp. 231-2.

20. 22ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΓΚΚ, «*Ντοκουμέντα (Ο σοσιαλισμός για τη Γαλλία)*» (σ. 45), εκδόσεις «*Σύγχρονη Εποχή*», Αθήνα 1976.

21. MARCHAIS George, «*Socialist Diversity (1973)*» στο VANICELLI Maurizio - LANGE Peter, «*The Communist Parties of Italy, France and Spain: Postwar Change and Continuity*», George Allen and Unwin Editions, London 1981, p. 70.

22. ELLENSTEIN Jean, «*The Skein of History Unrolled Backwards*» στο COLLECTIVE «*Eurocommunism (Its Roots and Future in Italy and elsewhere)*», Universe Books, New York 1978, pp. 78-82.

23. 22ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΓΚΚ, ό.π., σ. 33-4.

24. ΜΑΡΣΕ Ζορζ, «*Την ένωση οι κομμουνιστές την επιδιώκουν με επιμονή*» στο ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ «*Σοσιαλισμός και δημοκρατία*», εκδόσεις «*Οδυσσέας*», Αθήνα 1976, σ. 108.

25. REIF Karlheinz, «*Party Government in the Fifth Republic*» στο WILDENMANN Rudolf, «*The Future of Party Government*», De Greyter Editions, Berlin 1987, p. 51.

26. LANTIER Jean, «*Η μεγάλη παρακμή του ΓΚΚ*», περιοδικό «*Μαρξιστικό Δελτίο*», τ. 25 1-3/1985, σ. 44.

27. ALBRIGHT David E., «*Communism and Political System in Western Europe*», Westview Press London 1979, p. 126.

28. ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ Χρήστος, «*Ποιος θυμάται τη 10η Μαΐου 1981 (Σημειώσεις για τη γαλλική "αλλαγή")*», περιοδικό «*Θέσεις*», τ. 105 10-12/2008 στο www.theseis.com/index.php?com_content&task=view&id=1049.

29 BELL D. S. - SHAW Eric, ό.π., σ. 138-9

30. MARCHAIS George, «*Report to the Twenty-First Congress of the PCF (October 1974)*» στο VANICELLI Maurizio - LANGE Peter, «*The Communist Parties of Italy, France and Spain: Postwar Change and Continuity*», George Allen and Unwin Editions, London 1981, pp. 135-6.

31. 22ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΓΚΚ, ό.π., σ. 65-7.

32. ROSS George, «*Crisis in Eurocommunism: The French Case*», Review «*Socialist Register*», vol. 15/1978, pp. 175-6.

33. PENNIMAN Howard R., «*The French National Assembly Elections of 1978*», Edition of American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington 1980, pp. 139-140.

34. SMITH Rand W., «*The Left's Dirty Job: The Politics of Industrial Restructuring in France and Spain*», Pittsburg University Press, Pittsburg 1998, p. 244.

35. BELL D. S. - SHAW Eric, ό.π., pp. 140-5.

36. KNAPP Andrew - WRIGHT Vincent, «*The Government and Politics in France*», Routledge Editions 2006, p. 189.

37. LANTIER Jean, ό.π., σ. 45.

38. WRIGHT Vincent, «*The French Communist Party during the Fifth Republic*», στο MACHIN Howard «*National Communism in Western Europe*», Meuthen Editions, London & New York 1983, pp. 106-111.

39. BOGGS Carl, «*The Socialist Tradition (From Crisis to Decline)*», Routledge Editions, New York & London 1995, pp. 125-7.

40. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ Αντώνης, «*Νέες ευθύνες για το Γαλλικό ΚΚ*», «*Ριζοσπάστης*», 7 Φλεβάρη 1982.

41. **WRIGHT Vincent, ό.π., pp. 112-8.**
42. **LANTIER Jean, ό.π., σ. 45.**
43. **Ο.π., σ. 41.**
44. **«Οι Γάλλοι κομμουνιστές φωτίζουν το δρόμο διεξόδου από την κρίση», «Ριζοσπάστης», 7 Φλεβάρη 1985.**
45. **GILDEA Robert, «The Past in French History», Yale University Press, New Haven & London 1994, pp. 60-1.**
46. **«ΚΚ ΓΑΛΛΙΑΣ: Ο "απόηχος" του 25ου Συνεδρίου», «Το Βήμα», 13 Φλεβάρη 1985.**

Κώστας ΣΚΟΛΑΡΙΚΟΣ

Συνεργάτης του Τμήματος Ιστορίας της ΚΕ του ΚΚΕ